

LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIMO KONTROLIERIŲ ĮSTAIGA

ATASKAITA DĖL ŽMOGAUS TEISIŲ PADĖTIES VALSTYBĖS SIENOS APSAUGOS TARNYBOS VARĖNOS RINKTINĖS DRUSKININKŲ UŽKARDOS RAIGARDO PASIENIO KONTROLĖS PUNKTE, KABELIŲ IR ALEKSANDRO BARAUSKO UŽKARDOSE

2016-05-11 Nr. 2016/1-24
Vilnius

I. NACIONALINĖ KANKINIMŲ PREVENCIJA IR BENDRA INFORMACIJA APIE ATLIKTĄ PATIKRINIMĄ

1. Lietuvos Respublikos Seimui 2013 m. gruodžio 3 d. įstatymu Nr. XII-630 ratifikavus Konvencijos prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ar baudimą fakultatyvų protokolą (toliau vadinama – Fakultatyvus protokolas) ir priėmus Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo (toliau vadinama – LR SKĮ) pakeitimus, pagal kuriuos Lietuvos Respublikos Seimo kontrolieriams buvo pavesta vykdyti nacionalinę kankinimų prevenciją laisvės apribojimo vietose nuolat jose lankantis (LR SKĮ 3 ir 19¹ straipsnių nuostatos), Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstaiga (toliau vadinama – Įstaiga) tapo nacionaline prevencijos institucija.

Vykdydami nacionalinę kankinimų prevenciją, Seimo kontrolieriai naudojami plačiais įgaliojimais: jie turi teisę pasirinkti, kokias laisvės apribojimo vietas aplankyti ir kokius asmenis apklausti, patekti į visas laisvės apribojimo vietas ir jose esančias patalpas, susipažinti su jų įrengimu ir infrastruktūra. Be to, Seimo kontrolieriai turi teisę kalbėtis be liudininų su asmenimis, kurių laisvė apribota, taip pat apklausti bet kokius kitus asmenis, kurie galėtų suteikti reikiamos informacijos, laisvės apribojimo vietų patikrinimus atlikti kartu su pasirinktais ekspertais.

2. Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas Augustinas Normantas, vykdydamas nacionalinę kankinimų prevenciją, pavedė Seimo kontrolierių įstaigos Žmogaus teisių biuro vedėjui Kęstučiui Jankauskui, patarėjams Jurui Taminskui, Kristinai Brazevič ir Deimantei Karužienei atlikti patikrinimus dėl žmogaus teisių padėties Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos (toliau vadinama – VSAT) Varėnos rinktinės Druskininkų užkardos Raigardo pasienio kontrolės punkte (toliau vadinama – Raigardo PKP), Kabelių užkardoje (toliau vadinama – Kabelių užkarda) ir Aleksandro Barausko užkardoje (toliau vadinama – A. Barausko užkarda) (2016 m. kovo 29 d.) (toliau bendrai vadinama – Užkardos ir PKP).

3. Atliekant patikrinimus buvo bendrauta su Užkardų ir PKP pareigūnais, patikrinti registracijos žurnalai (pristatytų į užkardą asmenų apskaitos arba budėjimo priėmimo ir perdavimo, asmenų prašymų nagrinėjimo ir aptarnavimo, taip pat pageidavimų, pasiūlymų ir pastabų ir kt.) bei kiti dokumentai, apžiūrėtos sulaikymo, prieglobsčio prašytojų ir kitos patalpos.

Raigardo PKP yra viena sulaikymo patalpa ir viena prieglobsčio prašytojų patalpa, Kabelių užkardoje – 2 sulaikymo patalpos (11,66 m² ir 18,31 m²) ir 2 patalpos prieglobsčio prašytojams

(12,5 m²), A. Barausko užkardoje – 2 sulaikymo patalpos (11,65 m² ir 18,31 m²) ir 5 patalpos prieglobsčio prašytojams (nuo 12,5 m² iki 13,7 m²). Vizito metu laikomų asmenų pirmiau nurodytose patalpose nebuvo.

II. AKTUALŪS TEISĖS AKTAI IR STANDARTAI

4. Pagrindiniai teisės aktai, taikytini atliekant patikrinimus Užkardose ir PKP:

4.1. Lietuvos Respublikos valstybės sienos apsaugos tarnybos įstatymas;

4.2. Lietuvos Respublikos įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties;

4.3. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija;

4.4. Jungtinių Tautų neįgaliųjų teisių konvencija (toliau vadinama – Neįgaliųjų teisių konvencija);

4.5. Europos Parlamento ir Tarybos 2013 m. birželio 26 d. direktyva 2013/33/ES, kuria nustatomos normos dėl tarptautinės apsaugos prašytojų priėmimo (toliau vadinama – Direktyva);

4.6. Pasienio kontrolės punktų statinio paskirties bendrųjų reikalavimų taisyklės, patvirtintos Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2009 m. sausio 6 d. įsakymu Nr. 4-1 (toliau vadinama – Reikalavimai statiniams);

4.7. Administracinio ir laikino sulaikymo patalpų naudojimo taisyklės, patvirtintos Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2015 m. liepos 27 d. įsakymu Nr. 4-259 (toliau vadinama – Taisyklės);

4.8. Reikalavimai įrengiamoms, remontuojamoms administracinio ir laikino sulaikymo patalpoms, patvirtinti Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos vado 2015 m. liepos 27 d. įsakymu Nr. 4-259 (toliau vadinama – Reikalavimai patalpoms).

4.9. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2003 m. liepos 11 d. įsakymas Nr. V-450 „Dėl sveikatos priežiūros ir farmacijos specialistų kompetencijos teikiant pirmąją medicinos pagalbą, pirmosios medicinos pagalbos vaistinėlių ir pirmosios pagalbos rinkinių“ (toliau vadinama ir – Įsakymas dėl pirmosios medicinos pagalbos teikimo);

4.10. Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministro 2012 m. spalio 31 d. įsakymas Nr. V-974 „Privalomojo profilaktinio aplinkos kenksmingumo pašalinimo (dezinfekcijos, dezinsekcijos, deratizacijos) tvarkos aprašas“ (toliau vadinama – Aprašas).

5. Pažymėtina, kad vertinant elgesį su asmenimis, kuriems apribota laisvė, ir tokių asmenų laikymo sąlygas, svarbu vadovautis ne tik nacionaliniais ir tarptautiniais teisės aktais, bet ir Lietuvos bei tarptautinių teismų praktika ir kompetentingų plačius įgaliojimus turinčių tarptautinių institucijų rekomendacijomis.

Europos regiono valstybėse kankinimų prevenciją jau daugiau kaip 25 metus vykdančias Europos Komitetas prieš kankinimą ir kitokį žiaurų, nežmonišką ar žeminantį elgesį ir baudimą (toliau vadinama – CPT) įdiegė ir taiko elgesio su asmenimis, iš kurių atimta laisvė, standartus ([CPT/Inf/E (2002) 1-Rev. 2015]¹). CPT, laisvės apribojimo (atėmimo) vietose atlikęs patikrinimus dėl elgesio su juose laikomais asmenimis, konkrečioms valstybėms pateikia savo rekomendacijas, kaip užkirsti kelią kankinimui ir kitokiam žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui ir baudimui. CPT nustatytuose standartuose įtvirtinti visuotinai pripažinti ir taikomi žmogaus teisių apsaugos standartai, kuriuos valstybės taip pat pripažįsta ir gera valia vykdo, atsižvelgia į juos ir jų laikosi.

¹ Prieiga internete (anglų kalba): <http://www.cpt.coe.int/en/documents/eng-standards.pdf> (žiūrėta 2016 m. balandžio 25 d.).

III. TIKRINAMOS SRITYS IR NUSTATYTOS APLINKYBĖS

6. Patikrinimai atlikti vertinant žmogaus teisių apsaugos ir kankinimų prevencijos aspektu svarbiausius klausimus, atsižvelgiant į šios ataskaitos II skyriuje nurodytus teisės aktus ir CPT standartus.

Atliekant patikrinimus faktinės aplinkybės, susijusios su asmenų laikymo sąlygomis ir žmogaus teisių padėtimi, buvo patikrintos ir įvertintos pagal šias sritis: 1) duomenys apie užkardos patalpas; 2) sulaikytieji; 3) saugumo priemonės ir savižudybių prevencija; 4) elgesys su sulaikytaisiais; 5) asmenų laikymo ir higienos sąlygos; 6) sveikatos priežiūra; 7) kitos sulaikytų asmenų teisės; 8) kitų institucijų atlikti patikrinimai.

7. Pažymėtina, kad lankantis šioje ataskaitoje nurodytose Užkardose bei PKP ir atliekant patikrinimus buvo nustatyti keli toliau ataskaitoje aptariamai trūkumai, dėl kurių galimai yra arba gali būti pažeidžiamos žmogaus teisės.

8. Patikrinimų metu nustatyti trūkumai

8.1. Dėl įėjimo ir patalpų pritaikymo asmenims su negalia

8.1.1. Valstybės turi imtis atitinkamų priemonių, kad užtikrintų neįgaliesiems lygiai su kitais asmenimis fizinės aplinkos, kitų visuomenei prieinamų objektų prieinamumą, taip pat tokios priemonės, kurios apima prieinamumo kliūčių ir trukdžių nustatymą ir pašalinimą, *inter alia* taikomos pastatams ir kitokiems vidaus ir lauko objektams (Neįgaliųjų teisių konvencijos 9 straipsnio 1 dalis ir jos a punktas).

Niekas negali būti kankinamas ar su niekuo negali būti žiauriai, nežmoniškai ar žeminančiai elgiamasi ar taip baudžiama (Neįgaliųjų teisių konvencijos 15 straipsnio 1 dalis ir Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 3 straipsnis). Taip pat valstybės privalo imtis visų veiksmingų įstatymų leidybos, administracinių, teisminių ar kitų priemonių, kad lygiai su kitais asmenimis užkirstų kelią neįgaliųjų kankinimams ar žiauriam, nežmoniškam ar žeminančiam elgesiui su jais ar jų tokiam baudimui (Neįgaliųjų teisių konvencijos 15 straipsnio 2 dalis).

8.1.2. Aplankytų Kabelių ir A. Barausko užkardų, kuriose asmenims apribojama laisvė, patekimo į patalpas durys ir pačios patalpos nėra pritaikyti asmenims su negalia (įskaitant jose įrengtus sanitarinius mazgus). Taip pat pažymėtina, kad asmenims su negalia sudarytos sąlygos be papildomų trukdžių patekti į Raigardo PKP, tačiau viduje pačios patalpos nėra tam pritaikytos.

8.1.3. Vertinant tai, kas išdėstyta pirmiau, galima konstatuoti, kad, laikant žmones su negalia jų poreikiams nepritaikytose patalpose, tokie asmenys gali patirti didelių nepatogumų, kurie pagal tarptautinę teisę galėtų prilygti draudžiamam žeminančiam elgesiui.

Pažymėtina, kad problema dėl užkardų ir PKP patalpų, kuriose asmenims apribojama laisvė, nepritaikymo (įskaitant jose įrengtus sanitarinius mazgus) neįgaliesiems bei nesudarytų sąlygų patekti į užkardas ir PKP be papildomų trukdžių, jau buvo iškelta Seimo kontrolieriams 2015 metais atlikus patikrinimus (2015-05-12 ataskaita Nr. 2015/1-33). VSAT rekomenduota išnagrinėti galimybes prie užkardų ir PKP įėjimų įrengti nuovažas, kad asmenys su negalia galėtų patekti be papildomų sunkumų, taip pat bent po vieną asmenims su negalia pritaikytą asmens higienos patalpą bei dalį patalpų, skirtų asmenų laisvei suvaržyti, pritaikyti asmenų su negalia poreikiams arba užtikrinti, kad asmenys su negalia nebūtų laikomi jiems nepritaikytose patalpose. 2015-07-22 raštu Nr. (21)-14-3007 VSAT informavo, kad patvirtinto naujas prieglobsčio prašytojų, laikino sulaikymo ir sulaikytų neįgaliųjų talpinimo vietas, taip pat įvertino poreikį ir galimybes tarnybos užkardose įrengti įėjimus ir patalpas, pritaikytas asmenims su negalia, tačiau, neturint papildomų lėšų, neturi galimybių ir nemato poreikio įrengti specialius įėjimus ir patalpas, o tuo atveju, kuomet atvyktų

asmenys su negalia, šis klausimas būtų sprendžiamas individualiai, nepažeidžiant jų teisių ir teisėtų interesų.

Atsižvelgiant į lėšų stokos problemą, pabrėžtina būtinybė laikytis tarptautinių įsipareigojimų pagal Neįgaliųjų teisių konvenciją ir tai, jog žmogaus teises pažeidžiančios sąlygos negali būti pateisinamos lėšų trūkumu, siūlytina ieškoti galimybių užtikrinti, kad ateityje bent keliuose užkardose ir PKP asmenų su negalia poreikiams būtų pritaikytas įėjimas į patalpas, sulaikymo bei asmens higienos patalpos.

8.2. Dėl asmenų laikymo sulaikymo patalpose sąlygų

8.2.1. Pagal CPT standartus, santykinai trumpai laikyti asmenis skirtose kamerosose turėtų būti poilsui reikalingos priemonės, t. y. žmonėms, laikomiems visą naktį, turėtų būti išduodami švarūs čiužiniai ir antklodės, nustatytu laiku tiekiamas maistas, sudarytos sąlygos naudotis tualetu ir nusiprausti (Antrosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (92) 3] 42 punktas, Dvyliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2002) 15 ir 47 punktai).

Administracinio ir laikino sulaikymo patalpų VSAT rinktinėse, užkardose ir pasienio kontrolės punktuose paskirtį, asmenų patalpavimo į jas pagrindus ir tvarką bei darbo su patalpintais asmenimis organizavimo tvarką nustato Taisyklės. Pagal Taisyklių 3 punktą, Administracinio sulaikymo patalpa – specialiai įrengta ir saugoma patalpa, kur talpinami sulaikyti asmenys iki 5 valandų, laikino sulaikymo patalpa – specialiai įrengta ir saugoma patalpa, kurioje talpinami sulaikyti asmenys iki 48 valandų. Asmenims, patalpintiems laikino sulaikymo patalpose ilgiau nei 5 val., organizuojamas maitinimas; kuomet numatoma asmenis laikyti 24 ar daugiau valandų, turi būti išduodamas minkštasis inventorių (čiužiniai, pagalvės, antklodės, paklodės, užvalkalai, rankšluosčiai; Taisyklių 14, 15 punktai). Reikalavimuose nėra numatyta, kokie nurodytose patalpose turi būti baldai, tik įtvirtinta, kad jie turi būti pritvirtinti prie grindų (Reikalavimų patalpoms 8 punktas).

8.2.2. Svarbu atkreipti dėmesį į tai, kad Taisyklių nuostata, numatanti reikalavimą sulaikytam asmeniui išduoti minkštą inventorių tik tuo atveju, kuomet numatoma jį laikyti 24 ar daugiau valandų, neatitinka tarptautinių standartų. 2012 m. vizito Lietuvoje ataskaitos [CPF/Inf (2014) 18] 32 punkte CPT pabrėžė, jog turi būti imtasi skubių priemonių užtikrinti, kad laikino sulaikymo patalpose nakties metu uždaryti asmenys gautų čiužinį ir apklotą.

8.2.3. Patikrinimų metu nustatyta, kad Užkardose įrengtos patalpos nepritaikytos ilgesniam asmenų laikymui: patalpose įrengti suolai skirti sėdėti, t. y. nėra lovos (gulto) atsigulti. Todėl, pagal pirmiau nurodytą teisinį reguliavimą, šios patalpos turėtų būti naudojamos tik kaip administracinio, t. y. iki 5 val., sulaikymo patalpos. Tačiau A. Barausko užkardoje nustatyta atveju, kuomet žmonės tokiose patalpose buvo laikomi nuo 11 iki 16 valandų.

8.2.4. Taigi, vertinant tai, kas išdėstyta pirmiau, galima konstatuoti, kad Užkardose įrengtos sulaikymo patalpos nėra pritaikytos jose laikyti asmenis ilgiau kaip 5 val., todėl bet koks tokio laiko limito pažeidimas galėtų būti traktuojamas kaip netinkamas elgesys su asmenimis.

8.2.5. Papildomai atkreiptinas dėmesys, kad, pagal Įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties 5 straipsnio 8 dalį, prieglobsčio prašytojų apgyvendinimo pasienio kontrolės punktuose ir tranzito zonose sąlygas nustato vidaus reikalų ministras. Tačiau teisinis reguliavimas kol kas nėra nustatytas ir dėl to nėra aišku, kaip turėtų būti įrengiamos patalpos, kuriose būtų laikomi prieglobsčio prašytojai, ir koks kietasis bei minkštasis inventorių jiems turėtų būti skiriamas. VSAT Migracijos skyriaus pareigūnų teigimu, toks teisės akto projektas yra parengtas ir šiuo metu derinamas su suinteresuotomis institucijomis.

8.3. Dėl asmenų stebėjimo priemonių techninių trūkumų

8.3.1. Pareigūnams privalu vykdyti nuolatinį pristatytojo asmens stebėjimą (Taisyklių 4.6 punktas), taip pat sulaikymo patalpose turi būti sudarytos sąlygos vizualiai ir per vaizdo kameras stebėti patalpintų asmenų elgesį (Reikalavimų patalpoms 9 punktas).

Taip pat atkreiptinas dėmesys, jog svarbu tinkamai stebėti visas patalpas, kuriose laikomi sulaikyti asmenys, ir imtis atitinkamų priemonių užtikrinti, kad sulaikyti asmenys bet kuriuo metu galėtų susisiekti su pareigūnais (Dvyliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2002) 15] 48 punktas). Nuolatinis asmenų, kurių laisvė apribota, stebėjimas neabejotinai padeda užtikrinti jų saugumą, galimybę laiku ir tinkamai tenkinti būtinuosius poreikius (pvz., laiku užkirsti kelią asmenų žalojimuisi, užtikrinti galimybę atsigerti vandens arba pasinaudoti higienos patalpa, ir kt.).

8.3.2. A. Barausko ir Kabelių užkardose sulaikytų asmenų stebėjimas galimai būtų užtikrinamas nepakankamai, kadangi A. Barausko užkardoje sulaikymo patalpose neveikė vaizdo stebėjimo kameros, o Kabelių užkardoje – apskritai jos nėra sumontuotos. Tuo tarpu Raigardo PKP, nors ir neveikė sulaikymo patalpoje sumontuota vaizdo stebėjimo kamera, tačiau buvo galima naudotis vidiniu telefono ryšiu ir videofonu.

8.3.3. Įvertinus tai, kas išdėstyta pirmiau, galima teigti, kad Užkardose, į sulaikymo patalpas patalpinus asmenis, galimai nebūtų užtikrinamas jų stebėjimas, dėl ko kiltų pavojus saugumui bei nebūtų sudaromos sąlygos laiku ir tinkamai tenkinti būtinuosius tokių asmenų poreikius.

Pažymėtina, kad techninių trūkumų, susijusių su asmenų sulaikymo patalpose įrengtomis stebėjimo priemonėmis, nustatyta ir per 2015 metų patikrinimus. Atsižvelgiant į tai, būtina užtikrinti, kad nustatyti trūkumai ne tik būtų pašalinti, bet ir vaizdo stebėjimo priemonių būklė būtų nuolat kontroliuojama atliekant funkcinis patikrinimus VSAT struktūriniuose padaliniuose.

8.4. Dėl duomenų registravimo

8.4.1. Netinkamo elgesio su laikomais asmenimis prevencijos požiūriu labai svarbu tinkamai ir išsamiai registruoti duomenis apie asmenis, kurių laisvė apribojama. CPT standartuose pabrėžiama, kad laikomų asmenų svarbiausios apsaugos priemonės būtų geriau užtikrinamos (ir pareigūnams būtų lengviau dirbti), jeigu visi su kiekvieno asmens laisvės apribojimu susiję aspektai ir jo atžvilgiu atliekami veiksmai (kada, kokiais pagrindais apribota laisvė, kada išaiškintos teisės, advokato lankymasis, kada apklaustas, paleistas ir pan.) būtų registruojami viename išsamiaame registre (Antrosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (92)3] 40 punktas). Todėl manytina, kad, siekiant užkirsti kelią bet kokiam galimam netinkamam elgesiui su asmenimis, kurių laisvė apribota, vertėtų kuo išsamiau ir tiksliau pildyti atitinkamus registrus, nurodant juose visas reikšmingas aplinkybes.

8.4.2. Atliekant patikrinimus, nustatyta, kad Užkardų ir PKP pildomuose pristatytų asmenų apskaitos arba budėjimo priėmimo ir perdavimo registruose nepažymima, ar asmuo buvo patalpintas į administracinio sulaikymo (arba laikino sulaikymo) patalpą ar ne, nėra įrašų apie buvimo šioje patalpoje trukmę.

Pažymėtina, jog, Seimo kontrolieriams 2015 metais atlikus patikrinimus užkardose bei pasienio kontrolės punktuose (2015-05-12 ataskaita Nr. 2015/1-33), jau buvo pastebėta, kad pildytiniuose registruose ne visuomet fiksuojama, ar pristatytas asmuo buvo uždarytas į laikino sulaikymo patalpą ir kiek joje laikytas. VSAT buvo rekomenduota šiuos trūkumus pašalinti. Įgyvendinant Seimo kontrolierių rekomendaciją, VSAT vadovybė informavo, jog tarnybos pareigūnai buvo instruktuoti apie būtinybę fiksuoti asmenų pristatymo ir išleidimo datą, laiką bei talpinimo į sulaikymo patalpas faktą, ir tai bus nuolat kontroliuojama atliekant funkcinis patikrinimus tarnybos struktūriniuose padaliniuose. Atsižvelgiant į tai, kad pirmiau nurodyti

duomenys vis dar ne visuomet įrašomi registruose, būtina pakartotinai informuoti tarnybos pareigūnus apie būtinybę fiksuoti tokią informaciją specialiuose žurnaluose.

8.4.3. Patikrinimų metu taip pat nustatyta, kad Užkardose ir PKP pildomuose pristatytų į užkardą asmenų apskaitos ir budėjimo priėmimo ir perdavimo registruose nurodytas laikas yra apvalinamas. Pastebėtina, kad tarptautiniai ekspertai rekomenduoja datą ir laiką žymėti tiksliai, minučių tikslumu, neapvalinant iki penkių ar dešimties minučių (Asociacijos prieš kankinimą (angl. APT) 2013 m. leidinys „Stebėseną policijos areštinėje – praktinis vadovas“ (angl. *Monitoring Police Custody – a practical guide (2013)*), 50 psl.).

8.5. Dėl tinkamo apšvietimo užtikrinimo

8.5.1. Pagal Reikalavimų 5 punktą, administracinio ir laikino sulaikymo patalpose dirbtinis apšvietimas turi būti ne mažesnis kaip 200 liuksų (lx). Pažymėtina, kad nėra nacionalinių teisės aktų, kuriuose būtų nustatyti reikalavimai Užkardose ir PKP įrengiamoms prieglobsčio prašytojų patalpoms. Pareigūnų teigimu, įrengiant tokias patalpas vadovaujamosi tarptautiniais teisės aktais.

Be to, CPT ne kartą yra pažymėjęs, kad patalpose, kur laikomi asmenys, kurių judėjimo laisvė yra suvaržyta, turėtų būti įrengtas pakankamas apšvietimas, t. y., apšvietimas turėtų būti tinkamas skaityti; pageidautina, kad kameros būtų apšviestos natūraliai (Antrosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (92) 3] 42 punktas).

8.5.2. Tikrinant Užkardas ir PKP kilo abejonų dėl tinkamo dirbtinio apšvietimo užtikrinimo. Lankantis Kabelių užkardoje esančiose laikino sulaikymo patalpose pastebėta, kad veikė ne visi ten įrengti šviestuvai; manytina, kad dėl to dirbtinis apšvietimas galimai buvo nepakankamas.

8.6. Dėl sveikatos priežiūros

8.6.1. Pagal Taisyklių 4.7 papunktį, budėtojas ar kitas įgaliotas pareigūnas privalo organizuoti asmens medicininę apžiūrą ir pirmosios pagalbos suteikimą, jei pristatytas asmuo pasiskundžia dėl sveikatos sutrikimo ar pastebėjus pristatyto asmens sveikatos pablogėjimą.

CPT taip pat pabrėžia, kad visose užsieniečių laisvės apribojimo vietose būtina užtikrinti sveikatos priežiūrą (Septintosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (97)10] 26, 31 punktai). Be to, Įsakymu dėl pirmosios medicinos pagalbos teikimo patvirtinto Įmonės pirmosios pagalbos rinkinio aprašymo 1 punkte nustatyta, kad įstaigoje ar institucijoje, kurioje nėra darbo medicinos punkto ar sveikatos tarnybos, turi būti pirmosios pagalbos rinkinys; 2 punkte išvardyta, kokios priemonės turėtų būti tokiaime rinkinyje: atitinkami tvarsčiai, pleistrai, žirkklės, pirštinės ir t. t. Taip pat aprašyme nurodyta, kad pirmosios pagalbos rinkinys turi būti paženklintas teisės aktų nustatyta tvarka, gerai matomoje vietoje, lengvai pasiekiamas; įstaigos vadovas turi paskirti už rinkinio priežiūrą ir jo papildymą atsakingą asmenį; rinkinys turi būti nuolat atnaujinamas ir papildomas, jame gali būti tik Lietuvos Respublikoje aprobuotų medicinos pagalbos priemonių; pasibaigusio tinkamumo vartoti laiko ir netinkamos kokybės medicinos pagalbos priemonės laikyti rinkinyje draudžiama (6–10 punktai).

8.6.2. Patikrinus Užkardas ir PKP nustatyta, kad nė viename jų neįrengti medicinos punktai. Kalbintų pareigūnų teigimu, prireikus, kviečiama greitoji medicinos pagalba, be to, visi Užkardose ir PKP dirbantys pareigūnai yra išklause mokymo kursą apie pirmosios medicinos pagalbos teikimą. Taip pat nustatyta, kad Užkardų ir PKP budėtojų postuose laikomi pirmosios pagalbos rinkiniai, kuriais, esant reikalui, pareigūnai gali pasinaudoti. Tačiau atlikus patikrinimus nustatyta, kad Raigardo PKP budėtojų poste saugomoje vaistinėje (pirmosios pagalbos rinkinyje) esančių medicininių pagalbos priemonių galiojimo laikas pasibaigęs.

8.6.3. Atsižvelgiant į tai, kad visose tikrintose Užkardose ir PKP dirbantys pareigūnai yra mokęsi teikti pirmąją medicinos pagalbą, preziumuotina, jog, iškilus būtinybei nedelsiant užtikrinti

medicininę pagalbą (pavyzdžiui, nenumatytu atveju, kai laikomas asmuo save žaloja ar pan.), pirmoji medicinos pagalba būtų suteikta, tačiau, manytina, tokiu atveju svarbūs būtų ne tik pareigūnų įgūdžiai, bet ir reikalingų priemonių ištekčiai. Teisę į tinkamą sveikatos priežiūrą vertinant plačiąja prasme, svarbu užtikrinti, kad Užkardose ir PKP būtų pakankamai tinkamų priemonių pirmajai medicinos pagalbai suteikti.

8.7. Dėl švaros užtikrinimo, dezinfekcijos ir deratizacijos atlikimo bei asmens higienos užtikrinimo

8.7.1. Pagal Taisyklių 20.1 papunktį, atsilaisvinus administracinio ar laikino sulaikymo patalpoms (išleidus ar konvojavus ten laikytus asmenis), patalpų, sanitarinių mazgų grindys, santechniniai įrenginiai, praustuvės turi būti plaunamos karštu vandeniu, valomos su valikliais, turinčiais dezinfekantų.

Be to, CPT atkreipia dėmesį, jog laikant asmenis, įskaitant užsieniečius, yra svarbu, kad jų laikymo patalpos būtų švarios (Septintosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (97)10] 29 punktas ir Dvyliktosios bendrosios ataskaitos [CPT/Inf (2002) 15] 47 punktas). Manytina, kad, siekiant užtikrinti tinkamą švaros palaikymą, vertėtų visas patalpas valyti kasdien.

Taip pat atkreiptinas dėmesys, kad Aprašo (ataskaitos 4.7 punktas) pirmame priede pateiktas Objektų, kuriuose turi būti organizuojamas ir atliekamas nuolatinis graužikų ir nariuotakojų stebėjimas bei naikinimas, sąrašas, į kurį, be kita ko, įtrauktos policijos areštinės ir sulaikymo patalpos bei užsieniečių registravimo centrai. Nors pirmiau nurodytame sąraše nėra įtvirtinto reikalavimo nuolat organizuoti bei atlikti graužikų ir nariuotakojų stebėjimą bei naikinimą Užkardose ir PKP, tačiau, įvertinus tai, kad Užkardų ir PKP patalpos intensyviai naudojamos, o kai kurioms net keliami tokie patys kaip areštinėms įrengimo ir eksploatavimo, reikalavimai (ataskaitos 4.8 punkte nurodyto Reikalavimų statiniams VII dalies 47 punktas), manytina, kad būtų tikslinga į Aprašo pirmame priede išdėstytą sąrašą įtraukti ir Užkardas bei PKP, kad jų patalpose būtų reguliariai atliekama dezinfekcija, dezinfekcija ir deratizacija.

Pabrėžtina, kad nėra teisės aktų, kuriuose būtų numatyta, kokiomis asmens higienos priemonėmis ar kitu inventoriumi (pavyzdžiui, šiukšliadėže, unitazų šepečiu ir pan.) turėtų būti aprūpinamos administracinio ir laikino sulaikymo patalpos Užkardose ir PKP. Tačiau, siekiant apsaugoti į administracinio ir laikino sulaikymo patalpas patalpintų asmenų teises bei užtikrinti jiems tinkamas laikymo sąlygas, taip siekiant teisinio aiškumo ir vienodos tvarkos laikymosi pirmiau nurodytose patalpose, siūlytina papildyti Reikalavimus patalpoms ir aiškiai nustatyti, kokios asmens higienos priemonės ir kitas reikiamas inventorius jose turi būti.

8.7.2. Atlikus patikrinimus nustatyta, kad Kabelių ir A. Barausko užkardų laikino sulaikymo patalpose kai kurie sanitariniai mazgai netvarkingi: unitazai ir kriauklės padengti rudomis vandens apnašomis, santechniniai įrenginiai ne visur funkcionavo gerai.

Patikrinimų metu taip pat nustatyta, kad aplankytose Užkardose ir PKP neatliekamas nuolatinis graužikų ir nariuotakojų stebėjimas bei naikinimas. Be to, A. Barausko ir Kabelių užkardų pareigūnai pripažino, kad nuolat kovoja su Užkardų ir PKP patalpose apsigyvenusiais graužikais.

Be to, apsilankius Užkardose ir PKP nustatyta, kad ne visose laikino sulaikymo patalpose sudarytos vienodos sąlygos pasirūpinti asmens higiena: A. Barausko ir Kabelių užkardose nebuvo muilo; Kabelių užkardoje nebuvo tualetinio popieriaus; A. Barausko užkardoje nebuvo šiukšliadėžės, A. Barausko ir Kabelių užkardose šalia kriauklės nebuvo vienkartinųjų stiklinių; nei vienoje iš pirmiau nurodytų patalpų nebuvo popierinių servetėlių, skirtų valyti rankas.

8.7.3. Vertinant tai, kas išdėstyta pirmiau, galima konstatuoti, kad, sulaikymo patalpose laikomiems asmenims nesudarant tinkamų sąlygų pasirūpinti asmens higiena bei pasinaudoti švairiu sanitariniu mazgu, neatliekant nuolatinio graužikų ir nariuotakojų stebėjimo bei naikinimo, kyla netinkamo elgesio su laikomais asmenimis grėsmė bei žeminančių laikymo sąlygų rizika.

IV. IŠVADOS

9. Atsižvelgiant į ataskaitos II ir III dalis, pažymėtina, kad:

9.1. visose aplankytose Užkardose ir PKP patalpos, kuriose asmenims apribojama laisvė, nėra pritaikytos asmenims su negalia (įskaitant jose įrengtus sanitarinius mazgus), nesudarytos sąlygos į Užkardas (išskyrus PKP) be papildomų trukdžių patekti asmenims su negalia (prie įėjimų neįrengtos nuovažos);

9.2. Užkardose įrengtos sulaikymo patalpos nėra pritaikytos jose laikyti asmenis ilgiau kaip 5 valandas;

9.3. Taisyklių nuostata, numatanti reikalavimą sulaikytam asmeniui išduoti minkštąjį inventorių tik tuo atveju, kuomet numatoma jį laikyti 24 ar daugiau valandų, neatitinka tarptautinių standartų, numatančių, kad laikino sulaikymo patalpose nakties metu uždaryti asmenys turėtų gauti čiužinį ir apklotą;

9.4. nustatyta laikino sulaikymo patalpose įrengtų asmenų techninių stebėjimo priemonių trūkumų;

9.5. ne visuomet fiksuojama, ar į užkardą pristatytas asmuo buvo uždarytas į sulaikymo patalpą ir kiek laiko joje laikytas;

9.6. laikino sulaikymo patalpose nebuvo užtikrintas pakankamas dirbtinis apšvietimas;

9.7. Raigardo PKP vaistinėlėje (pirmosios pagalbos rinkinyje) esančių medicininės pagalbos priemonių galiojimo laikas buvo pasibaigęs;

9.8. ne visuose Kabelių ir A. Barausko užkardų laikino sulaikymo patalpų sanitariniuose mazguose buvo užtikrinta švara, ne visi santechniniai įrenginiai buvo tvarkingi; Užkardose ir PKP neatliekamas nuolatinis graužikų ir nariuotakojų stebėjimas bei naikinimas;

9.9. ne visose laikino sulaikymo patalpose sudarytos vienodos sąlygos pasirūpinti asmens higiena.

V. REKOMENDACIJOS

10. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į atlikus patikrinimus, nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Valstybės sienos apsaugos tarnybos vadui generolui Renatui Poželai imtis priemonių, kad:

10.1. būtų ieškoma galimybių užtikrinti, kad ateityje bent keliuose užkardose ir PKP asmenų su negalia poreikiams būtų pritaikytas įėjimas (durys) į patalpas, sulaikymo bei asmens higienos patalpas;

10.2. patikrintose bei kitose užkardose įrengtose sulaikymo patalpose, nepritaikytose ilgesniam laikymui, asmenys būtų ne ilgiau kaip 5 val.; esant poreikiui laikyti ilgiau, patalpose būtų įrengtos miegui skirtos vietos, išduodamas minkštasis inventorių;

10.3. Taisyklių nuostata, numatanti reikalavimą sulaikytam asmeniui išduoti minkštąjį inventorių tik tuo atveju, kuomet numatoma jį laikyti 24 ar daugiau valandų, būtų pakeista atsižvelgiant į tarptautinius standartus, numatančius, kad laikino sulaikymo patalpose nakties metu uždaryti asmenys turėtų gauti čiužinį ir apklotą;

10.4. būtų pašalinti patikrinimų metu nustatyti techniniai asmenų stebėjimo priemonių trūkumai bei būtų nuolat kontroliuojama vaizdo stebėjimo priemonių būklė atliekant funkcinis patikrinimus tarnybos struktūriniuose padaliniuose;

10.5. visuomet būtų fiksuojama, ar į užkardą (ar PKP) pristatytas asmuo buvo uždarytas į sulaikymo patalpą ir kiek laiko joje buvo laikytas; taip pat rekomenduotina laiką nurodyti tiksliai, neapvalinant;

10.6. visose Kabelių užkardos sulaikymo patalpose būtų įrengtas teisės aktų reikalavimus atitinkantis dirbtinis apšvietimas, atliekant funkcinius patikrinimus tarnybos struktūriniuose padaliniuose būtų kontroliuojamas ir apšvietimo reikalavimų užtikrinimas;

10.7. Raigardo PKP bei kituose tarnybos struktūriniuose padaliniuose pirmosios pagalbos rinkinys su atitinkamomis teisės akte (žr. ataskaitos 4.6 punktą) nurodytomis priemonėmis būtų reguliariai peržiūrimas, kaip nustatyta nurodytame teisės akte;

10.8. visuose Kabelių ir A. Barausko užkardų bei kitų tarnybos struktūrinių padalinių sulaikymo patalpų sanitariniuose mazguose būtų nuolat užtikrinama švara, visi santechniniai įrenginiai būtų tvarkingi ir tinkamai funkcionuoti;

10.9. apsvarstyta galimybę patobulinti teisinį reglamentavimą dėl administracinio ir laikino sulaikymo patalpų aprūpinimo asmens higienos priemonėmis ir kitu reikiamu inventoriumi.

11. Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierius, atsižvelgdamas į per patikrinimus Užkardose ir PKP nustatytas aplinkybes ir vadovaudamasis LR SKĮ 19¹ straipsnio 4 dalies 7 punktu ir 6 dalimi, rekomenduoja Lietuvos Respublikos sveikatos apsaugos ministerijai apsvarstyti galimybę patikslinti esamą teisinį reglamentavimą, papildant objektų, kuriuose turi būti organizuojamas ir atliekamas nuolatinis graužikų ir nariuotakojų stebėjimas ir naikinimas, sąrašą ir įtraukiant į jį ne tik Valstybės sienos apsaugos tarnybos prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos rinktines, užkardas, pasienio kontrolės punktus, bet ir Pabėgėlių priėmimo centrą.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos Seimo kontrolierių įstatymo 19¹ straipsnio 6 dalimi apie Seimo kontrolieriaus rekomendacijų nagrinėjimo rezultatus pranešti iki 2016 m. rugsėjo 29 dienos. Kompetentingos institucijos turi konsultuotis su Seimo kontrolieriumi dėl rekomendacijų galimų įgyvendinimo priemonių.

Seimo kontrolierius, Įstaigos vadovas

Augustinas Normantas